

**Notă informativă la proiectul de
Lege pentru modificarea și completarea
a Codului de Procedură Penală**

Condițiile ce au impus elaborarea proiectului și finalitățile urmărite.

Proiectul legii a fost elaborat în contextul necesității reformării instituției de arest și alte măsuri procesuale de constrângere conexe din *Codul de procedură penală* pentru a le asigura compatibilitatea cu *Convenției Europene cu privire la drepturile și libertățile fundamentale* (în continuare "Convenția") și practica Curții Europene a Drepturilor Omului (în continuare "Curtea Europeană") în materia de aplicare a articolului 5 din Convenție.

De asemenea proiectul este condiționat de *Strategia de Reformare în Sectorul Justiției (2011-2016)* adoptată prin [Legea nr.231 din 25.11.2011](#) și respectiv *Planul de Acțiuni pentru implementarea Strategiei de Reformare în Sectorul Justiției pentru anii 2011-2016*, aprobat prin [Hotărârea nr.6 din 16.02.2012](#) a Parlamentului Republicii Moldova. În ambele documente de politici s-a impus printre o serie de alte măsuri cu privire la consolidarea capacităților naționale de implementare a standardelor *Convenției Europene cu privire la drepturile și libertățile fundamentale* (în continuare "Convenția"), măsuri specifice cum sunt: p. 3.3.1. din Strategie care impune "Evaluarea impactului cadrului normativ actual privind executarea hotărârilor judecătorești și a mecanismului de implementare a acestor hotărâri, inclusiv a hotărârilor CEDO", iar Planul instituie o serie de măsuri relevante.

Plus, unul din obiectivele generale al Strategiei este edificarea unui sector al justiției care să corespundă standardelor europene, să asigure supremația legii și respectarea drepturilor omului. Atingerea acestui obiectiv este imposibilă fără implementarea, inclusiv, a acțiunilor prevăzute în direcția strategică 2.1.5., din Pilonul II Justiția penală al Strategiei, „Perfecționarea legislației procesual penale în vederea înlăturării contradicțiilor existente între aceasta și standardele din domeniul protecției drepturilor omului și a libertăților fundamentale”.

În vederea realizării obiectivelor trasate de Strategie, precum și a acțiunilor indicate în direcția strategică 2.1.5. din Planul de acțiuni pentru implementarea Strategiei, prin Ordinul Ministrului Justiției nr. 70 din 22 februarie 2013, a fost constituit *Grupul de lucru pentru identificarea deficiențelor și lacunelor existente în legislația procesual penală din Republica Moldova, incompatibile cu standardele stabilite de Convenția Europeană a Drepturilor Omului și jurisprudența CEDO*. Grupul de lucru a elaborat un concept iar Ministerul Justiției, în baza acestui concept a elaborat prezentul proiect de lege.

Finalitățile urmărite de proiectul de lege constituie adaptarea cadrului normativ la realitățile actuale, conformarea cu standardele noi internaționale în domeniu și compatibilitatea instituției arestului cu aceste standarde.

Principalele prevederi ale proiectului și evidențiere a elementelor noi

Proiectul propune modificarea substanțială a mai multor norme și înlăturarea deficiențelor constatate prin aplicarea prevederilor Codului de procedură penală în practică, care generează multiple încălcări recunoscute de Curtea Europeană în cazurile împotriva Republicii Moldova. Aceste modificări substanțiale privesc în principal următoarele aspecte:

- Adaptarea prevederilor Codului de procedură penală la prevederile articolului 25 din Constituție în special în ce privește respectarea termenului de 12 de luni de arest preventiv prevăzut în aliniatul (4) al acestui articol.

- Adaptarea normelor din Cod la cerințele motivării și justificării arestului preventiv de către procurori în demersurile sale așa și în hotărârile instanțelor de judecată.
- Includerea unor noi criterii și motive de apreciere a necesității arestării (precum pericolul public sau proporționalitatea).
- Clarificarea unor prevederi a instituției reținerii prin includerea mai multor situații și persoane care efectiv sunt supuse reținerii dar uneori reținerea lor nu poate fi formalizată în modul corespunzător (spre exemplu persoanele supuse extrădării sau persoanele care înaintea arestării au fost efectiv privați de libertate participând la o măsură de urmărire penală dar termenul acesta nefiind inclus în perioada de reținere).
- Excluderea instituției de arestare a bănuितului ca una arhaică și inutilă. Aplicarea arestului va rămâne exclusiv în privința învinuitului sau inculpatului, cu toate consecințele care decurg din aceasta privind consistența bănuielilor rezonabile și temeiniciea acuzațiilor.
- Clarificarea aspectelor procedurale și a drepturilor părților la procedura judiciară de aplicare, prelungire a arestului, cum ar fi posibilitatea de chemare a martorilor sau obligarea procurorului de a prezenta probe care confirmă, precum și infirmă temeiurile arestului. La fel, s-a clarificat procedura de prezentare a materialelor și probelor și a demersului cu privire la arest, care vor trebui să fie prezentate în avans părții apărării.
- Mai multe clarificări cu privire la obligațiile motivării hotărârilor judecătorești la arestului, în special la etapa prelungirii arestului, dar și instituirea unor proceduri prin care și instanțele de apel și Curtea Supremă de Justiție să fie în drept să aplice standardele în materia dreptului la libertate și siguranță ca instanțe de recurs.
- Consolidarea instituției mandatului judecătoresc ca un titlu executoriu veritabil în materia procedural penală și în special în materia de arest, prelungire etc.
- În final, s-au extins competențele procurorului în materia revocării arestului odată cu dispariția temeiurilor și justificării arestului dar și la încetarea de drept a arestului.

Toate modificările propuse sunt descrise și motivate mai jos cu referință la denumirea articolelor și textelor în ordinea cum acestea au fost propuse în proiectul de lege.

Articolul 1. Noțiunea și scopul procesului penal

1. Articolul 1 aliniatul (2)

Modificarea de asemenea urmărește adaptarea la scopul principal al legii de a face compatibil cu ideea respectării fundamentale a drepturilor omului.

2. Articolului 3 un nou aliniat (3)

Modificarea urmărește umanizarea condițiilor de aplicare a măsurilor procesuale de constrângere, care odată adoptate pot avea efecte benefice situației unei persoane. Spre exemplu o reducere eventuală prin lege a termenelor de arest, arest la domiciliu, sechestrul etc. trebuie reflectată în situația persoanelor împotriva cărora o asemenea măsură a fost dispusă potrivit legislației vechi în condiții mai severe. De asemenea, în susținerea modificării se notează că caracterul retroactiv al legislației constituie o singură excepție și doar în materie penală și doar atunci când se aplică condiții mai blânde (a se vedea articolul 10 din Codul penal). Având în vedere că legislația procesuală penală este menită să pună în aplicare legislația penală, plus luând în considerație că măsurile procesuale de constrângere constituie niște măsuri severe de restrângere a drepturilor fundamentale adoptate pînă la soluția finală în procesul penal, un tratament favorabil adoptat printr-o nouă lege procesuală penală cheamă la aplicarea principiului retroactivității.

Articolul 6. Termeni și expresii utilizate în prezentul cod

3. La Articolul 6 un nou aliniat 25¹⁾

Noțiunea de ”mandat” este utilizată în Codul de procedură penală, spre exemplu în partea ce privește arestul sau percheziții. Hotărârile și/sau încheierile judecătorești fiind documente de cele mai multe ori pur procesuale conțin multiple date cu caracter confidențial și nu pot fi divulgate terților sau altor persoane neimplicate în procesul penal, care pot fi obligate să execute o atare hotărâre judecătorească. Spre exemplu la reținerea unei persoane arestate de către autoritățile de frontieră nu este necesar să le fie pusă la dispoziție întreaga încheiere de aplicare a arestului. La fel, la percheziții, ridicări de obiecte autorizate sau alte măsuri procesuale restrictive, persoanei la domiciliul căreia se face percheziția este destul să i se prezinte un mandat, care să includă numele său, adresa, instanța care autorizat, temeiurile succinte. O încheiere judecătorească este una motivată și face referință la mai multe aspecte pe care o persoană nu trebuie să le cunoască decât atunci când contestă această încheiere. Cu alte cuvinte mandatul reprezintă un ”titlu executoriu” în materia procesual-penală și trebuie definit în acest sens în termeni utilizați în Cod.

Articolul 11. Inviolabilitatea persoanei

4. aliniatul (3).

Modificarea urmărește scopul adaptării textului normei la alte prevederi din Cod. Astfel, arestul poate avea loc obligatoriu în baza a două acte judiciare cum sunt emiterea unei încheieri judecătorești motivate și respectiv eliberarea unui mandat. În redacția actuală textul sugerează că arestul poate fi aplicat alternativ fie în temeiul unui mandat de arestare ori a hotărârii judecătorești, ceea ce nu corespunde practicii și normelor procedurale, care reglementează procedura arestului și a prelungirii acestuia. De asemenea, textul a omis să facă referință la prelungirea măsurilor privative de libertate care la fel se fac prin hotărâri a instanțelor judecătorești, și respectiv mandate de prelungire (așa cum se propune).

aliniatul (4).

Modificarea propune adaptarea textului Codului la prevederile articolului 25 alin.(4) din Constituția Republicii Moldova, care stabilește neechivoc că arestul preventiv nu poate depăși 12 luni de zile. Totuși, în practică urmării penale și a judecării cauzelor se observă două interpretări diferite a acestei norme constituționale. Într-o opinie aceasta s-ar referi exclusiv la termenul arestării preventive pe durata urmării penale iar termenul de judecare nu este inclus. În altă opinie se notează că termenul de arest nu trebuie să depășească în total 12 luni de zile, indiferent de etapa procedurilor, pre-judiciară sau judiciară.

Plus, termenul garantează celeritatea procedurilor penale și obligă autoritățile judiciare și de urmărire penală să acorde prioritate examinării cauzelor unde persoanele sunt arestate. Respectiv, pentru a aduce claritate în calcularea termenului se propune modificarea textului pentru a încorpora expres prevederile din Constituție în Cod și de a clarifica termenii maximi de reținere și de arest.

A se ține cont că termenul de arest 12 luni trebuie subînțeles ca fiind termen de aplicare a măsurii preventive de constrângere (arest preventiv, arest la domiciliu și alte forme de privare de libertate) și nu trebuie confundat cu pedeapsă penală privativă de libertate. Prin urmare, odată adoptată soluția primei instanțe, chiar și contestată în procedurile de apel, sau recurs, noțiunea de arest decade și termenul nu mai trebuie calculat.

aliniatul (6)

Modificarea vine în contextul și a obligației exprese a procurorului de a se pronunța asupra eliberării, inclusiv în cazul în care arestul sau reținerea a încetat de drept.

Articolul 18. Publicitatea ședinței de judecată

5. La Articolul 18 aliniatul (1).

Modificarea prevede adaptarea textului la prevederile Codului. Astfel, referința la ”prezentul articol” nu este una acceptată din momentul în care articolul 18 prevede doar câteva excepții de la caracterul public al Ședințelor de judecată. Spre exemplu ședințe cu privire la aplicarea arestului și prelungirea arestului sunt la fel închise (articolele 307 și 308), dar care nu sunt incluse ca excepții în Articolul 18. Aceiași situație este și cu procedurile care implică elemente de confidențialitate (a se vedea spre exemplu art. 213 alin.(5) sau 214 alin. (5) ori proceduri cu privire la autorizarea măsurilor de investigații, art. 305 alin. (1)). Plus, articolul 18 stabilește procedura de declarare a caracterului închis a ședinței (printr-o încheiere motivată), pe când caracterul închis a ședințelor aduse ca exemplu mai sus sunt stabilite prin legea procesuală și o încheiere motivată nu este necesară. Accesibilitatea limitată a acestor ședințe este prezumată prin lege și nu necesită o examinare judiciară. Respectiv, având în vedere că întreaga lege și nu doar Articolul 18 stabilește limitele accesului public la anumite ședințe referința la întregul Cod este mai corectă.

Articolul 39. Competența Curții Supreme de Justiție Curtea Supremă de Justiție:

6. Articolul 39 punctul 2).

Modificarea vine să permită Curții Supreme de Justiție să examineze recursurile împotriva încheierilor Curții de Apel sau a propriilor încheieri cu privire la arest care nu pot fi atacate decât cu recurs.

Articolul 40. Competența teritorială în materie penală

7. La Articolul 40 un nou aliniat (4).

Modificarea propune de a clarifica competența teritorială în materia de control judiciar și a aplicării măsurilor procesuale de constrângere, pentru a evita dublarea eventuală de acte judiciare emise pe aceeași cauză.

Articolul 66. Drepturile și obligațiile învinuitului, inculpatului

8. Articolul 66 aliniatul (2) punctul 21

Pentru motivare a se vedea la articolul 308 și 312.

La Articolul 66 aliniatul (3) punctul 3.

Modificarea urmărește înlăturarea contradicției între prevederile normei în redacția actuală cu textul din aliniatul (2¹) al aceluiași articol. Nu poate fi ”necon condiționată” obligația de prelevare a mostrelor de sânge sau altor eliminări ale corpului din momentul în care aliniatul (2¹) stabilește că poate exista dezacordul și este necesară o autorizare a judecătorului în acest sens.

Articolul 68. Drepturile și obligațiile apărătorului

9. La articolul 68 aliniatul (1) punctul 14)

Cuvântul ”final” nu este necesar din momentul în care însăși exercitarea căii de atac o declară nefinală.

Articolul 93. Probele

10. La Articolul 93 aliniatul (1)

Modificarea urmărește obligarea de a acumula probe nu numai pe fondul cauzei dar și acelora care privesc aplicarea măsurilor de constrângere, inclusiv și arestul.

Articolul 165. Noțiunea de reținere

11. Articolul 165 aliniatul (1).

Modificarea propune să aducă claritate la noțiunea de reținere ca fiind o măsură de privare de libertate care nu obligatoriu este legată de un loc de detenție. Reținerea ca o formă de privare de libertate începe odată când persoana este efectiv somată să cedeze libertatea sa de mișcare și nu se rezumă la noțiunea clasică de arest ori detenție (a se vedea *Guzzardi c. Italiei*

sau *Creangă c. României*). Respectiv precondiția că reținerea ”constituie ... privarea de libertate, ... în locurile ... ” după cum sună în redacția actuală reduce semnificativ noțiunea de reținere limitând-o doar la acele locuri de detenție. Respectiv, o variantă cea mai oportună este de a nota că reținerea este ulterior urmată de plasarea în locurile de detenție deși nu neapărat trebuie să înceapă odată cu plasarea în acele locuri.

aliniatul (2) patru puncte 4) 5) 6) și 7)

Modificarea propune să aducă claritate situațiilor care impun reținerea legală a persoanelor în situațiile când achitarea este anulată de o instanță ierarhic superioară și persoana respectiv este condamnată la privațiune de libertate. În aceste situații persoana, chiar și în situații când nu participă în ședința de judecată sau nu s-a prezentat la pronunțarea sentinței. Plus aliniatul (2) al articolului nu reflectă toate situațiile nominalizate mai jos care impun reținerea persoanelor reglementate de articolele 169 și 171. Având în vedere că Articolul 165 definește noțiunea și persoanele supuse reținerii, iar restul articolelor definesc procedura de reținere și dezvoltă prevederile acestui articol, lipsa acestor prevederi creează un conflict de norme. Ne fiind persoane nominalizate de Articolul 165, legea devine neclară și pasibilă unor interpretări eronate.

Articolul 166. Temeiurile pentru reținerea persoanei bănuite de săvârșirea infracțiunii

12. La articolul 166

alineatul (5)

Modificarea urmărește aceeași logică de a include în termenul toate acțiunile precedente completării procesului-verbal de reținere care în fapt constituie privarea de libertate *lato senso*. Astfel, aceeași logică a urmărit Curtea Europeană în speța *Creangă c. României* unde așteptarea prealabilă a unei persoane citate, înainte de a fi oficial reținută, nu a fost inclusă în termenul de reținere. Orice măsură procesuală consumabilă în timp, cum ar fi spre exemplu audierea ori cercetarea la fața locului în cazul infracțiunilor în flagrant delict trebuie inclusă în termenul de 72 de ore.

alinatul (7) după textul ”alin.(5)” la întregul articol se adaugă ”,(5¹)”, iar textul ”art.307” se înlocuiește cu ”art.308”. Ultima propoziție se completează cu ” sau va aplica o altă măsură neprivativă de libertate”.

Modificarea urmărește de a adapta recente modificări introduse prin aliniatul (5¹) care instituie un termen diferit de termenul general de reținere, dar care nu se regăsește în aliniatul (7). Plus, având în vedere modificări în substanță propuse mai jos la articolul 307, care propune excluderea instituției arestului în privința persoanei bănuite, respectiv aplicarea arestului doar în privința unei persoane reținute căreia în termen de 72 de ore i s-a înaintat învinuirea și aceasta este adusă în fața judecătorului de instrucție. Ultima modificare propune completarea posibilităților procurorului de a elibera persoana și de a-i aplica o altă măsură non-privativă de libertate, păstrându-i calitatea de bănuît, dacă nu sunt temeiuri suficiente pentru aplicarea arestului. Aceste clarificări, plus excluderea arestului în privința persoanei bănuite vor înlătura tentația la abuz procedural din partea autorităților de investigare, care nu vor proceda la arestul persoanelor decât atunci când vor fi convinși că persoanei poate să-i fie înaintată acuzarea.

Articolul 172. Reținerea persoanei în vederea extrădării.

13. Un nou articol 172.

A se vedea comentarii la articolul 165. Plus procedura de reținere a persoanelor în vederea extrădării nu este reglementată prin lege, prin urmare riscă să fie declarată ori de câte ori ilegală, chiar și în prezența unor mandate de arest. A nu se încurca instituția reținerii în vederea extrădării cu instituția arestării în vederea extrădării (articolul 547). Ne fiind eliberat un mandat de arest de judecător în vederea extrădării persoana, în lipsa prevederilor cu

privire la reținere, nu poate fi efectiv reținută pentru a fi adusă în fața judecătorului care examinează cererea de extrădare și mandatul de arestare.

Articolul 175. Noțiunea și categoriile de măsuri preventive

14. La Articolul 175 aliniatul (4)

Modificarea urmărește adaptarea textului la inițiativa de excludere a arestului ca măsură preventivă aplicabilă față de bănuit. Detalii sunt expuse la motivarea excluderii articolului 307.

aliniatul (5).

Modificarea urmărește adaptarea textului la inițiativa de excludere a arestului ca măsură preventivă aplicabilă față de bănuit. Detalii sunt expuse la motivarea excluderii articolului 307.

Articolul 176. Temeiurile pentru aplicarea măsurilor preventive

15. La Articolul 176 aliniatul (2).

Modificarea urmărește adaptarea textului la inițiativa de excludere a arestului ca măsură preventivă aplicabilă față de bănuit. Detalii sunt expuse la motivarea excluderii articolului 307.

aliniatul (3)

Modificarea urmărește adaptarea textului la standardele jurisprudenței Curții Europene în cazurile când gravitatea infracțiunii încriminate stabilită prin lege nu este suficientă pentru a motiva aplicarea arestului preventiv. Astfel, în *Ladent c. Poloniei* Curtea Europeană a considerat că, pentru a fi compatibilă cu articolul 5 § 1 c) din Convenție, detenția trebuie să îndeplinească, de asemenea, un test de proporționalitate. Astfel, în cazul *Ambruszkiewicz c. Polonia*, Curtea Europeană a aplicat ca un criteriu de apreciere în temeiul articolului 5 § 1 c) din Convenție pentru a determina dacă detenția reclamantului a fost strict necesară pentru asigurarea prezenței sale la ședința de judecată sau în cazul în care alte măsuri mai puțin severe au fost suficiente pentru acest scop. Un criteriu similar se utilizează în contextul aprecierii caracterului justificat al detenției în conformitate cu articolul 5 § 3 la examinarea caracterului relevant a motivelor autorităților cu privire la prelungirea arestării preventive (*Kudła. c. Poloniei*).

Modificarea urmărește să ofere posibilitate unei abordări mai flexibile a motivării aplicării măsurilor preventive și aprecierea lor prin prisma aspectelor individuale ale fiecărei cauze. Astfel, deși poate într-o speță măsurile preventive întrunesc toate condițiile formale pentru a fi aplicate totuși într-o situație luată individual, această măsură nu este proporțională. Spre exemplu termenul de pedeapsă pentru infracțiunea încriminată permite aplicarea măsurii preventive dar gradul prejudiciabil real este unul minor, astfel încât arestul nu este o măsură proporțională anume în această cauză. Respectiv testul proporționalității este strict necesar de a fi impus ca un element de apreciere judiciară și ca motivare în aplicarea măsurilor preventive (și nu numai arestul).

aliniatul (3) punctul 1)

Modificarea urmărește aceeași logică de completare a elementelor testului de proporționalitate. Plus modificarea adaugă o obligație negativă de a evita motivări stigmatice, cu referințe exclusive la prevederile Codului penal și aprecierea aplicării măsurilor preventive exclusiv prin prisma potențialei răspunderi penale. Aceste deficiențe în motivarea măsurilor preliminare au fost notate de Curtea Europeană în special la motivarea aplicării și a prelungirii arestărilor (a se vedea *Șarban c. Moldovei*, *Modârcă c. Moldovei* etc.). La fel una din omisiunile autorităților a constituit obligația de a se pronunța asupra caracterului rezonabil al bănuielilor (*Stepuleac*, *Cebotari*, *Mușuc c. Moldovei*). Spre exemplu existența

sau lipsa bănuiei rezonabile la aplicarea arestării preventive este o condiție la caracterul legal al arestului. Lipsa bănuiei rezonabile subminează în întregime aplicarea măsurii preventive, chiar dacă aparent arestul poate fi justificat în anumite circumstanțe. Cu alte cuvinte, dacă lipsește caracterul rezonabil al bănuiei iar arestul poate fi necesar, acesta din urmă oricum nu va putea fi aplicat, deoarece arestarea va fi ilegală. Respectiv, oricărui organ sau autoritate, fie procuror fie instanța de judecată, îi revine obligația de a analiza și de a se pronunța asupra caracterului rezonabil a bănuiei și de a vedea dacă în general sunt necesare unele măsuri preventive serioase cum ar fi arestul.

Faptul că articolul 274 impune obligația de a iniția urmărirea penală în baza unei bănuiei rezonabile nu este de ajuns, la aprecierea dacă este necesară oare o măsură preventivă. De obicei în motivările sale instanțele și procurorul se rezumă de a motiva bănuială rezonabilă prin simpla referință la legalitatea începerii urmăririi penale, fapt care în opinia lor prezumă existența unei bănuiei rezonabile. Totuși, în jurisprudența Curții Europene acest lucru nu este de ajuns. Instanța ori chiar și procurorul trebuie să se pronunțe asupra existenței sau bănuiei rezonabile la aplicarea măsurilor preventive, chiar dacă dosarul penal a fost pornit legal. O „bănuială rezonabilă” că a fost comisă o infracțiune presupune existența unor fapte sau informații care ar convinge un observator obiectiv că persoana în cauză ar fi comis o infracțiune. Aprecierea aceasta va depinde de toate circumstanțele cazului particular și de asemenea, faptele care conturează o bănuială rezonabilă nu trebuie să fie de la același nivel ca și cele necesare pentru a justifica o condamnare, sau formularea învinuirii în următoarea etapă a procesului de urmărire penală (*Erdagöz c. Turciei; Fox, Campbell și Hartley; Murray și Brogan c. Regatului Unit*).

Articolul 177. Actul prin care se aplică măsura preventivă

16. La Articolul 177 aliniatul (1).

Modificarea urmărește obligarea motivării corespunzătoare a oricărui act prin care se aplică măsura preventivă, inclusiv și cea neprivativă de libertate aplicată de procuror. În practică, deseori documentele prin care se aplică măsura preventivă îmbracă forma unor acte-blanchetă fără aprecierea circumstanțelor individuale și a condițiilor incluse în Articolul 176 care obligă la analiza individuală. Respectiv, o referință că orice act prin care se face aprecierea necesității aplicării măsurilor preventive obligatoriu trebuie să conțină analiza potrivit schemei din articolul 176 va obliga la o motivare mai minuțioasă.

aliniatul (1¹).

Modificarea urmărește aceeași logică de a obliga judecătorul să reflecte în fiecare încheiere motivele, temeiurile și criteriile stipulate de articolul 176. Problema nemotivării judecătorești este una acută în practică aplicării măsurilor preventive de către instanțe. La fel cum și în cazul documentelor procurorilor, deseori încheierile prin care se aplică măsura preventivă îmbracă forma unor acte-blanchetă fără aprecierea circumstanțelor individuale și a condițiilor incluse în Articolul 176 care obligă la analiza individuală. Respectiv, o referință că orice act prin care se face aprecierea necesității aplicării măsurilor preventive obligatoriu trebuie să conțină analiza potrivit schemei din articolul 176 va obliga la o motivare mai minuțioasă.

A doua modificare urmărește înlăturarea unei alte deficiențe în motivare, și anume în redacția textului obligă instanța să reflecte și să se pronunțe doar asupra argumentelor părții apărării. O motivare corespunzătoare v-a include aprecierea și analiza cât a argumentelor pro așa și contra, respectiv includerea argumentelor ambelor părți în procesul părții acuzării și apărării. Respectiv modificarea este necesară.

aliniatul (2)

Modificarea propune de a nota locul Arestării preventive ca o măsură excepțională și oportunitatea aplicării acestei măsuri se va examina doar atunci când alte măsuri preventive

alternative nu sunt posibile de a fi aplicate. În redacția actuală a textului această normă nu reflectă acest raționament.

Articolul 185. Arestarea preventivă

17. La articolul 185 aliniatul (2) un nou punct 4)

Modificarea este propusă pentru a include un alt temei de arest statuat de jurisprudența Curții Europene la justificarea arestului. Astfel acest motiv poate fi considerat relevant și suficient numai dacă se bazează pe fapte în stare să demonstreze că eliberarea învinuitului, de fapt, ar duce la tulburarea ordinii publice. Curtea Europeană în *Letellier c. Franței* a notat că ”detenția va continua să fie legitimă numai dacă ordinea publică rămâne, de fapt, în pericol; continuarea acesteia nu poate fi folosită pentru a anticipa o pedeapsă privativă de libertate” Cu alte cuvinte, faptul că eliberarea învinuitului ar produce reacții negative din partea societății poate fi un motiv acceptabil pentru aplicarea arestării preventive. Însă, pentru ca acest motiv să fie unul relevant și suficient, trebuie să existe probe concrete precum că eliberarea persoanei va provoca astfel de reacții. Acest aspect trebuie evaluat în continuu, deoarece detenția continuă nu poate fi acceptată ca o anticipare a executării pedepsei privative de libertate. În hotărârea *Letellier c. Franței*, Curtea Europeană a stabilit că aceste cerințe nu au fost respectate deoarece instanța națională doar: “a evaluat necesitatea prelungirii privării de libertate dintr-un punct de vedere pur abstract, luând în considerație doar gravitatea infracțiunii”. Astfel, nu s-a făcut o evaluare concretă a necesității de a folosi arestarea preventivă în cauza respectivă. De asemenea, se poate presupune că durata foarte mare a arestului a avut un impact asupra hotărârii în cauza dată.

Respectiv, un criteriu suplimentar de arest preventiv cum este ”riscul tulburării ordinii publice” deși trebuie inclus, acesta este totodată unul adițional principalelor temeuri indicate de Articolul 176, și se propune de a fi inclus ca unul excepțional în articolul 185.

aliniatul (3)

Modificarea este menită să oblige instanțele și judecătorii să considere în mod prioritar măsurile alternative arestării și să aplice arestul preventiv doar ca o măsură excepțională doar atunci când alte măsuri alternative nu sunt posibile de a fi aplicate. Aceste obligații se impun și prin prisma modificărilor propuse la articolul 177 aliniatul (2).

Amendarea prevede adaptarea textului la inițiativa de a exclude arest ca o măsură preventivă aplicabilă în privința bănuitului.

aliniatul (4)

Modificarea propune de a evita un lapsus legislativ în situația în care arestul este eventual dispus de Curtea Supremă de Justiție, în Colegiu penal, unde nu poate fi o altă instanță ierarhic superioară. În speță se aduce situația reflectată în cauza *Levința (2) c. Moldovei*, unde arestul practic a fost aplicat de Curtea Supremă de justiție fără a fi posibilitatea de atacare a acestei hotărâri, care poate fi calificată ca o situație incompatibilă cu articolul 5 § 1 și respectiv 5 § 4 din Convenție. În susținere se aduc argumentele pronunțate de Curtea europeană care a notat că a luat ”notă de argumentul Guvernului, potrivit căruia Plenul Curții Supreme de Justiție nu avea competența să ofere motive pentru detenția reclamanților. Totuși, Curtea consideră că instanța care are competența să dispună detenția unei persoane trebuie de asemenea să aibă competența să justifice o asemenea detenție, indiferent de faptul cât de extraordinare sunt circumstanțele cauzei. Acest fapt rezultă din principiul că detenția trebuie să fie o măsură de excepție și că nimeni nu trebuie să fie deținut în mod arbitrar.” Plus, modificarea vine să completeze dreptul la recurs așa cum este prevăzut de Constituție în articolul 25 aliniatul (4).

Articolul 186. Termenul ținerii persoanei în stare de arest și prelungirea lui

alinatul (2)

Modificarea presupune înlăturarea incompatibilității cu prevederile normelor constituționale și coordonarea cu termenele instituite în aliniatul (5) al prezentului articol. Astfel, arestul poate fi aplicat ca prima măsură și la faza judiciară, chiar dacă la faza urmăririi penale acest arest nu a fost aplicat. Plus, termenul în redacția actuală nu se conciliază cu situația când arestul se aplică inițial la faza judiciară a procesului. Constituția la articolul 25 alin. (4) clar spune că ”*Arestarea se face în temeiul unui mandat, emis de judecător, pentru o durată de cel mult 30 de zile*”. Constituția impune două termene în ce privește arestul – 30 de zile pentru arest inițial (termen de arest primar) și 12 luni pentru durata totală a arestului (termen general al arestului). Respectiv, nu contează la ce etapă se aplică arestul, acesta fiind inițial se va aplica doar pentru 30 de zile, iar restul prelungirilor nu trebuie să depășească 12 luni în total. Prin urmare fie la faza de urmărire penală fie la faza de judecare dacă arestul se aplică primar termenul nu trebuie să depășească 30 de zile.

alinatul (3)

Modificarea în special prevede modalitatea de prelungire și motivele prelungirii care trebuie să fie similare celor care au servit la aplicarea arestului inițial. Prolungirea se face doar în situația în care temeiurile care au servit inițial aplicării arestării își păstrează actualitate în continuare și nu au dispărut. În acest sens se amintesc standardele în materia Articolului 5 § 3 din Convenție care notează că, ” o persoană acuzată de săvârșirea unei infracțiuni trebuie să fie întotdeauna eliberată în cursul procedurii, cu excepția cazului când statul poate dovedi că există motive „relevante și suficiente” care să justifice detenția continuă a persoanei (*Yağcı and Sargin v. Turkey*). Mai mult, instanțele judecătorești naționale „trebuie să examineze toate faptele în favoarea sau defavoarea existenței unei necesități publice stringente, care ar justifica, luând în considerație principiul prezumției nevinovăției, o abatere de la regula respectării libertății individuale a persoanei și să le indice în deciziile lor cu privire la cererile de eliberare” (*Letellier v. France*). Articolul 5 § 3 al Convenției nu poate fi interpretat ca autorizând aplicarea necondiționată a detenției preventive, care să dureze nu mai mult de o anumită perioadă. Justificarea pentru orice perioadă de detenție, indiferent de cât e de scurtă, trebuie să fie, în mod convingător, demonstrată de autorități (*Belchev v. Bulgaria*).” Respectiv, orice prelungire a arestului în fapt evoluează în aceeași procedură similară atunci când arestul a fost inițial aplicat și judecătorul la prelungirea arestului trebuie să se conducă de aceleași reguli și motive atunci când arestul a fost inițial aplicat. La fel standardele că arestul preventiv este o măsură excepțională comparativ cu alte măsuri alternative rămîne actual în special la prelungirea arestului (*Idalov c. Rusiei*). Curtea europeană a notat că o prelungire quasi-automată a arestului (*Tase c. României*) prin pasaje generale și abstracte (*Boicenco c. Moldovei*) nu corespunde standardului Articolului 5 § 3. Mai mult autoritățile trebuie să fie obligate periodic să revadă arestul continuu și să observe dacă temeiurile inițiale își mai păstrează actualitatea ori dacă nu mai sunt alte măsuri care permit aplicarea unor măsuri mai blînde decît arestul (*Idalov c. Rusiei, Kudla c. Poloniei*) iar dacă acest lucru nu se face arestul poate evolua într-o detenție arbitrară și respectiv ilegală (*Oprea c. Moldovei*).

alinatul (3) punctul 1).

Modificarea în contextul asigurării compatibilității cu articolul 25 din Constituție. Astfel, se propune majorarea termenului de pînă la 8 luni pentru a asigura balanța între interesele justiției și interesele persoanelor arestate de a avea celeritatea procesului penal.

alinatul (4).

Amendamentul are scopul de a aduce claritate prin includerea și a situației inculpaților minori la faza judiciară, comparativ cu acei învinuiți care pot fi calificați doar ca persoane învinuite la faza judiciară.

aliniatul (6).

Modificarea propune de a ordona comportamentul procedural al părților și în special a părții acuzării care trebuie să fie atentă dacă temeiurile de prelungire a arestului sunt actuale și să ofere posibilitatea părții apărării să se pregătească în avans de examinarea chestiunii cu privire la prelungire. La fel în contextul prevederilor articolului 230 pentru a clarifica că termene statuate în materia procedurilor de arest sunt indiscutabile și nu permit reluarea lor. Astfel articolul 230 aliniatul (2) statuează că ”În cazul în care pentru exercitarea unui drept procesual este prevăzut un anumit termen, nerespectarea acestuia impune pierderea dreptului procesual și nulitatea actului efectuat peste termen”. Adresarea unui demers de prelungire este un drept procesual al acuzării și exercitarea acestuia peste termen duce la pierderea lui. Plus acest termen nu este de natura să fie restabilit (a se vedea articolul 234).

aliniatul (7).

Modificarea este propusă în același context cum și modificarea la articolul 185 alin. (3).

aliniatelor (8), (9) și (10).

Excluderea acestor aliniate este necesară din momentul în care se urmărește compatibilitatea cu prevederile articolului 25 a Constituției. Modalitatea de prelungire a arestului, fie la faza de urmărire penală fie la faza judiciară este prevăzută mai sus. Prin urmare nu sunt necesare aliniatele care prevăd norme speciale de prelungire a arestului la faza judiciară.

aliniatul (13).

Modificarea este propusă în același context cum și modificarea la articolul 185 aliniatul (4) cu explicațiile de rigoare la acel aliniat.

Articolul 188. Arestarea la domiciliu

aliniatele (1), (2) și (7).

Modificarea propusă în condițiile excluderii bănuțului de la măsuri de arest, inclusiv și arest la domiciliu.

Articolul 191. Liberarea provizorie sub control judiciar

18. La Articolul 191 aliniatele (2) și (4).

Modificarea propusă în condițiile excluderii bănuțului de la măsuri de arest, inclusiv și liberarea sub control judiciar.

Articolul 193. Revocarea liberării provizorii

19. Articolul 193 aliniatul (2).

Ambele măsuri – arest preventiv sau arest la domiciliu – sunt arest care vine ca nerespectare a măsurilor alternative. Respectiv este inechitabil de a lăsa doar oportunitatea aplicării arestului preventiv atunci când și arest la domiciliu este o măsură alternativă mai puțin drastică decât arest.

Articolul 194. Restituirea cauțiunii sau trecerea ei în proprietatea statului

20. La articolul 194 aliniatul (3).

Această normă în redacția actuală serios afectează dreptul la acces la justiție.

Articolul 195. Înlocuirea, revocarea sau încetarea de drept a măsurii preventive

21. Articolul 195 aliniatul (3).

Modificarea propune instituirea unei excepții de la regula că măsura preventivă să revocă de același organ care a instituit-o. Astfel, se propune o atribuție suplimentară procurorului în

situațiile când măsura preventivă arestul a încetat de drept în două cazuri— expirarea termenului și încetarea urmăririi penale/scoaterea persoanei de sub urmărire penală. Actualmente în ambele situații, dacă arestul a fost dispus de judecător sau instanță, în special în situațiile când persoana arestată a fost scoasă de sub urmărire penală sau cauza a fost încetată, procurorul este nevoit să se adreseze cu demers de revocare a măsurii preventive arestul la judecătorul de instrucție sau instanță. Situația se complică atunci când arestul a fost dispus de Curtea de Apel, unde termenele de examinare a demersului de revocare sunt mai lungi decât în fața judecătorului de instrucție. Chiar și în situația judecătorului de instrucție o examinare a revocării a măsurii arestării încetate de drept poate dura zile, iar persoana arestată riscă să fie ținută în arest cu procesul penal încetat. În aceste situații arestul în mod automat devine ilegal.

Astfel, conform Articolului 195 în redacția actuală, procurorul nu este autorizat să revoce măsura preventivă la discreția proprie. Dacă procurorul consideră că condițiile legale de aplicare a arestării preventive nu mai sunt îndeplinite, el nu doar trebuie să aibă posibilitatea, ci să fie obligat să inițieze eliberarea imediată a persoanei aflate în detenție provizorie. Deoarece din acest moment, autoritățile de stat (în persoana procurorului) cunosc că detenția provizorie a persoanei respective nu mai este justificată prin lege, nici “... o persoană deținută nu ar trebui supusă riscului de a rămâne în detenție mult după momentul în care privarea sa de libertate a devenit nejustificată...” (a se vedea hotărârea *Shishkov c. Bulgariei*, par. 88). Procesul de așteptare a revocării de către judecător a măsurii de arest preventiv necesită timp și face ca situația nejustificată să dureze încă mai mult. Argumentul precum că “dacă arestarea preventivă a fost dispusă de un judecător, atunci ar trebui revocată de asemenea de către un judecător” reprezintă mai degrabă “o gândire de sistem”, decât un raționament în avantajul individului, deoarece nu există aceeași necesitate de control al legalității în cazul simplei reatribuiri persoanei deținute a dreptului său natural la libertate. Spre exemplu În astfel de situații, legislația norvegiană prevede următoarele: “O persoană aflată în arest preventiv va fi eliberată de îndată ce instanța sau organul procuraturii constată că temeiurile pentru aflarea în detenție provizorie nu se mai aplică, sau când termenul detenției provizorii a acesteia a expirat (Codul de Procedură Penală al Norvegiei, Articolul 187 a)”.

Articolul 196. Atacarea hotărârilor privind măsurile preventive

22. Articolul 196 aliniatul (2).

Modificarea este propusă în același context cum și modificarea la articolul 185 aliniatul (4) cu explicațiile de rigoare la acel aliniat.

23. Articolul 307 (Examinarea demersurilor privind aplicarea față de bănuît a arestării preventive, arestării la domiciliu) excluderea.

Modificarea propune înlăturarea posibilității aplicării arestării în privința bănuîtului. În practică această măsură este mai puțin aplicată iar oportunitatea aplicării acesteia este una minoră. Plus, această opțiune de aplicare a arestului în privința bănuîtului creează multă confuzie în raport cu prevederile articolului 64 și 164, unde se stipulează termenii de menținere a bănuîtului în stare de reținere sau în stare de bănuît. În fapt arestul preventiv în privința bănuîtului nu se deosebește după efectele sale de arest în privința învinuitului, și este preferabil că arestul să fie precedat de o înaintare oficială a învinuirii. Această regulă de a avea doar un învinuit arestat va ordona partea acuzări cât în partea înaintării acuzațiilor așa și în partea aplicării măsurilor preventive sub forma de arest (inclusiv la domiciliu). Totodată această măsură va permite să se evite abuzuri și detenții arbitrare atunci când materialele dosarului nu sunt destule pentru a înainta o acuzație iar bănuielile persistă. În aceste situații uneori arestul în privința bănuîtului este folosit ca o pîrghie de investigare și de intimidare a bănuîtului. Respectiv este mai optim să se evite astfel de situații și partea acuzării să fie

convinsă despre suficiența și caracterul verosimil al acuzațiilor și să vină în fața judecătorului cu demers de arestare deja cu o persoană oficial acuzată. Situația bănuțului este una intermediară, atunci cînd suspiciuni există dar ele nu sunt suficient de probate încît să permită înaintarea învinuirii. Odată consolidat probatoriul care va permite procurorului înaintarea unei învinuirii, aplicarea arestului devine mult mai fundamentată decît în situația unor bănuțeli.

La fel, una din condițiile legalității arestării este existența unor bănuțeli rezonabile prin prisma articolului 5 § 1 din Convenție. Lipsa acestei bănuțeli declară întreaga procedura de arest ca fiind una ilegală (*Stepuleac, Mușuc c. Moldovei*). În situația unui bănuț rezonabilitatea bănuțelilor este pusă sub un mai mare dubiu comparativ cu rezonabilitatea învinuirilor înaintate unui învinuit. Respectiv, statutul de învinuit ca fiind singurul posibil arestului (excepția constînd în statutul de inculpat care este același învinuit în privința căruia cazul este trimis în instanță) oferă mai multe garanții pentru legalitatea arestului și totodată consolidează poziția părții acuzării.

În final articolul 25 din Constituție și întreaga procedură penală notează ca un element fundamental cît a procesului echitabil așa și garanției unei detenții lipsite de arbitrarium că persoana arestată trebuie să cunoască în ce a fost acuzată. Statutul de bănuț nu oferă aceste garanții în așa măsură cum le oferă statutul de învinuit. De obicei acuzațiile în privința bănuțului sunt înaintate într-o formă foarte succintă și nu conțin aceleași descrieri cum sunt acestea reflectate într-o ordonanță de punere sub învinuire. Astfel, și elementul acesta este unul determinativ, și un bănuț arestat poate pretinde încălcarea drepturilor sale anume din cauza aceasta – a unor bănuțeli succinte și neclare.

Articolul 308. Examinarea demersurilor privind aplicarea față de învinuit a arestării preventive, arestării la domiciliu sau prelungirea duratei arestării învinuitului

24. La Articolul 308 aliniatul (1)

Modificarea propune includerea unei motivări corespunzătoare și din partea procurorului pe modelul cum este trebuie motivată orice aplicare a măsurii preventive

Avînd în vedere jurisprudența Curții Europene (spre exemplu *Garcia Alva c. Germaniei*) procurorul trebuie să faciliteze posibilitatea avocatului de a-l apăra pe învinuitul arestat conform principiilor generale de proces contradictoriu și egalitatea armelor. Aceasta presupune că învinuitul și avocatul său trebuie, de regulă, să aibă dreptul să studieze materialele dosarului în termen rezonabil înainte de aplicarea arestării preventive, pentru a putea contesta eficient legalitatea aplicării detenției provizorii. Cu toate acestea, a treia propoziție din alin. (1) al Articolului 307 menționează doar că “La demers se anexează materialele care confirmă temeiurile de aplicare a arestării preventive sau arestării la domiciliu”. Aceasta pare că a rezultat într-o practică regretabilă de limitare sau refuzare a accesului avocatului la materialele dosarului și, cu siguranță, determină ca la demers să fie atașate doar acele documente care susțin temeinicia acestuia, dar nu și cele care conțin argumente împotriva aplicării arestării preventive. O astfel de selecție de documente care îl privează pe învinuit de posibilitatea contestării veridicității faptelor și argumentelor invocate de procuror, constituie o încălcare a Convenției. Prin urmare, nu este suficient de a-i pune la dispoziție învinuitului doar detalii cu privire la faptele pe care se întemeiază arestul împotriva sa dar și acele materiale care infirmă aceste temeiuri.

un nou aliniat (1¹)

Modificarea urmărește soluționarea unor probleme practice care apar la exercitarea dreptului la apărare inerent procedurilor de arest, atunci cînd demersurile și materialele sunt prezentate apărării imediat înaintea ședinței de judecată, fapt care submină posibilitatea părții

apărării de a construi o apărare efectivă. Respectiv o soluție echitabilă permite doar o asemenea modificare.

aliniatul (2)

Modificarea propune niște amendamente minore inclusiv posibilitatea de a invita martorii la ședințele de judecată cu privire la arest, atunci când aceștia pot prezenta probe cu privire la chestiunea arestării (*Șarban c. Moldovei, Modârca c. Moldovei*)

aliniatul (4)

Modificarea de tehnică legislativă. Plus se obligă judecătorul să elibereze mandat de arestare ori de câte ori se pronunță asupra măsurii de arestare, mandat care constituie titlu executoriu și se înmânează părților pentru executare. Încheierile sunt acte procesuale destinate exclusiv materialelor dosarului și părților în proces, pe când mandatele sunt servite pentru a fi executate de oricare altă autoritate sau persoană.

Articolul 309. Cererea de eliberare provizorie și examinarea acesteia

25. La articolul 309 aliniatul (1).

Modificarea în contextul excluderii instituției arestării bănuțului. Astfel, liberarea provizorie poate fi aplicată în situațiile când persoana este arestată. Având în vedere că modificările de mai sus propun excluderea posibilității arestării bănuțului, respectiv și liberarea provizorie nu este posibilă. La fel, chiar și în situația unui bănuț reținut, după logica modificărilor acesta poate fi adus în fața judecătorului de instrucție pentru arestare doar după ce a fost pus sub învinuire și respectiv statutul lui procesual se schimbă din bănuț în învinuit. Astfel și cererea de eliberare provizorie poate fi înaintată neîngrădit de către învinuit.

Articolul 311. Recursul împotriva încheierii judecătorului de instrucție privind aplicarea sau neaplicarea arestării, privind prelungirea sau refuzul de a prelungi durata ei sau privind liberarea provizorie sau refuzul liberării provizorii

26. La articolul 311 aliniatul (1).

Modificarea de tehnică legislativă, având în vedere excluderea instituției arestării bănuțului.

Articolul 312. Controlul judiciar al legalității încheierii privind măsurile preventive aplicate și prelungirea duratei lor

27. La articolul 312 aliniatul (3).

Modificarea de tehnică legislativă, având în vedere excluderea instituției arestării bănuțului.

În ce privește citarea învinuitului neprivat de libertate, se propune includerea citației de două ori, pentru a asigura o certitudine că dreptul învinuitului de a fi prezent a fost respectat dar și pentru a institui o garanție suplimentară în favoarea instanței de recurs că aceasta a făcut totul posibil de a asigura prezența învinuitului. În practică deseori, neprezente în recurs a învinuitului neprivat de libertate este utilizată de partea acuzării ca fiind un motiv suplimentar pentru a pleda pentru schimbarea măsurii preventive în arest. Se întâmplă deseori că datorită urgenței examinării recursurilor, în special a procurorului prin care se solicită schimbarea măsurii non-privative de libertate aplicate de judecătorul de instrucție, procedura de citare nu este în mod propriu îndeplinită. Prin urmare o a două șansă de a se prezenta pentru învinuit va fi mai optimă pentru a se convinge de un comportament procedural de rea credință a acestuia dacă acesta nu se prezintă nici a doua oară.

În ce privește situația unui învinuit anunțat în căutare această situație a fost omisă în textul în redacția actuală.

Cît privește posibilitatea invitării martorilor această situație a fost explicată la prevederile articolului 308.

28. La articolul 312 aliniatul (5) punctul 1) litera b).
aliniatul (7).

Modificarea presupune adaptarea la excluderea instituției arestării bănuțitului, și introducerea sistemului de mandat judecătoresc cu privire la aplicare, prelungire, revocare sau înlocuire a arestului. Explicații de rigoare pot fi găsite la modificările propuse la articolul 308 aliniatul (4).

Articolul 313. Plîngerea împotriva acțiunilor și actelor ilegale ale organului de urmărire penală și ale organului care exercită activitate specială de investigații

29. La articolul 313 aliniatul (2) punctul 1 două litere d) și e).

Modificarea propune un remediu pentru deteția ilegală, o obligație în sensul Articolului 5 § 5 din Convenție. Hotărîrea judecătoreului de instrucție în acest sens va servi temei pentru adresarea unor acțiuni civile potrivit articolelor 524-525 și a Legii 1545.

Articolul 341. Felurile hotărîrilor instanței de judecată

30. Articolul 341 aliniatul (1), un nou aliniat (6)

Modificarea în contextul introducerii sistemului de mandat judecătoresc.

Articolul 547. Arestarea persoanei în vederea extrădării

31. La Articolul 547 aliniatul (1).

Modificarea propune de a majora termenul de arest în vederea extrădării, deoarece deseori procedurile de transfer și transmitere a persoanei statului care a cerut extrădarea pot depăși 180 de zile, inclusiv datorită exercitării dreptului persoanei arestate în privința extrădării de a cere azil. În aceste din urmă situații, exercitarea efectivă a transferului este subminată pînă cînd nu se examinează cereri de azil durată cărora poate depăși acest termen. Plus, termenul de 12 luni este un termen constituțional (articolul 25 din Constituție) și în orice situație majorarea lui este una compatibilă.

Fundamentarea economica-financiară

Implementarea proiectului de lege nu presupune alocări suplimentare financiare din contul mijloacelor bugetare.

Impactul proiectului

Proiectul legii v-a contribui serios la respectarea Convenției în Republica Moldova și la compatibilitatea procedurilor de aplicare a măsurilor procesuale de constrîngere, inclusiv arestul în procesul penal. Impactul proiectul este unul semnificativ.

Vice ministru

Vladimir GROSU